

FRAGMENTU

despre cultura genului umanu preste totu, si in specia despre cultivarea natiunii romane.

De vomu judeca evulu nostru dupa direptiunea acesta, ce numerulu celu mare alu literatiloru si semiliteratiloru cu applausu o predica, abia de nu va cade in privintia infintiarei bunului comune mai diosu de catu alte evuri, fia catu necultivate; ca bataille de si impedece cultivarea, impucina numerulu omiloru, nascu paupertate, misieletate, ce tote su rele, si mare prostitutiune pre genulu umanu, totusi spiritulu la lasa neatinsu, nu lu strica, si intre cele mai incalcite reshoie se pote ave sperantia, ca fininduse aceste, mai cu putere se va prinde genulu umanu de cultivarea sa, de infintiarea bunului comune: da unde in contra spiritulu se bucina pre lupta mortei, acolo, alesu de nu se afla eroi pre aperarea dreptatei si bunului comune, tota sperantia e numai amagela. Si acia amu sta in dilele nostre aprupe de mormintulu genulu umanu, de nu se au fi sculatu barbati acei animati, cari cunoscu natura omulu, sciu indigintiele acia, si in privintia dreptatei si bunului comune su destulu orientali si convinsi, — si de nu se au fi luptatu in unu reshoiu mare, in reshoiu spiritulu in contra totoru acei, cari pre sine cu eselintia barbati culturai si illuminarei numinduse, atari doctrine predica, ale caroru scopu nu e altu, ca tota dreptatea o a resturna, totu dreptulu lu a nemica, tota moralitatea o a estirpa.

Eca evulu nostru ni e mai mare argumentu, ca numai assecurata cultura pote ferici pre genulu umanu, si de degenera una data cultura, putemu o catu de fericitoria predica, totusi fontana releloru e. CREDU, ca si Domnulu SASKU pre bunulu comune si-au scrisu cartea sa numita; da ce efeptu e pote

spera, candu asia se dechiara in acea, ca omulu dupa natura sa e independinte (p. 10), si ca omulu tote, bune si rele, liveru pote face (p. 1.). Elu cumu se vede nu vre a cunosce nici una distingere esentiale intre faptele omulu.

De voimiu dea cultura, acea sa fia assecurata, sa fia pre fundamintu slavere, pre principiu dreptu si neinvinu asediata, care sa dea direptiune vietiei omulu, sa indrepte cugetu, sentirile si tote faptele pre calea dreptatei si fericitiei adeverate: sa i infrenedie desideriele, si de se fatiga, pentru greutatile, cu cari i de luptatu in calea culturai, principiu acesta sa lu insusletiesca. Numai pre asia principiu fundata cultura pote fi adevrata, si numai acesta pote produce essepturi bune fericitorie. Da forte intrebati, unde se aflamu asia principiu, care sa possieda tote proprietatile dese. Pre respunsu su paratu, numai nu cugetati, ca vi voi dice arice pana amu neauditu: principiu acela e de toti sciutu, si noi cristiani cu pruncii lu invetiamu, pentruca e simplice, da langa tota simplicitatea sa e totusi magnificu, anume: Domnedieu pre omulu au creatu, sa i sierbesca lui, si se fia fericitu. In principiu acesta se cuprinde scopulu esistintiei omulu, obligatiunea, bucuriile lui, cu unu cuvintu tote ce debe sa faca, si cumu sa fia destulitu, nu numai, da si fericitu; asia dea cultura numai dupa principiu acesta infintiata pote fi adevrata, fericitoria; ca ce e cultura? Desvoltarea armonica facultatiloru omulu, era considerandu-i scopulu, e midilocire pre destulirea desiderieloru omulu. Amu se luamu pentru esemplu principiu Materialistiloru, ca nu exista spirite; dupa principiu acesta ore cumu se pote infintia cultura, si sa fia acea fericitoria? Nici cumu, ca de amu unu finitu cu animalile, si vietia-mi cauta sa fia atare, ca a animaliloru, adeca trupesca; au totusi de me dau

culturei, nu pentru alta me dau, ca sa-mi potu sustine trupulu, da asia unde remane destulirea desiderieloru mele sprituale, cari nu se potu nega, de si negu esistinta spiritului, si cari ca fia ce bine materiale nu se potu destuli? Au de asiu voii prin cultivare mi-a destuli si desiderile mele sprituale, fiindu ca principiulu meu materialisticu unuia desieriu pare au numai ca lu retine pre genulu umanu; sa nu cada in desperatiune, ci si la mortelu face sa speredie, — nici candu nu i potu face destulu, insa prin cultivarea mea (de se pote numi cultivare, ce e incontr'a adevverului) dupa principiulu acesta mai limpede-mi cunoscu neputint'a, si statulu ce me degrada mai diosu de sórtea animaliloru: asia, cumu apriatu se vede nu sa-mi fia cultur'a adevverata pre fericire, ci pre cea mai mare misieletate mi e. In respectulu acesta viu esemplu avemu lasandu pre altii, in Voltaire si in Mirabeau (Blumenlese etc. von Hohenauer etc. Wien 1747 p. 159. 160). Acesta e arcanulu celu mare, pentru ce au voitu si Rousseau a lu reduce pre genulu umanu in barbaria.

Sciu, ca sunt multi dintre scepticii de adi, cari mi potu opune, ca de nu e dreptu principiulu celu propusei de fundamintulu culturei, si atare culturei, si atare dubiu principiu cumu se póte ave asia mari effepturi. Acea nu se pote nega, ca despre ce nu su adevveratu convinsu, aceea nu mare effeptu pote in mine produce, da éra nici aceea nu se pote nega, ca despre ce eu nu su adevveratu convinsu, nu urmedia, sa fia aceea in sine dubia, ce nici nu pote fi, au neadeverata. Dreptu de categor'a acésta se tine principiulu disu; care pentru ce unii lu vedu camu tunecosu, totusi in sine dreptu e si addeveratu. Tota convingerea, sa se póte dice ratiunavere, pre cause, arguminte addevera e cauta sa fia fundata; da cine e sa nega, ca aceste langa principiulu nostru se lupta. Lasu intielegerea commune a genulu umanu in respectulu principiulu acestuia, ce dóre se póte dice erore invetiata; numai la barbati aceia provocu, cari nu chiaru objetiunile facute incontr'a principiulu nostru le au facutu nemica, ci si dreptatea acelu addeverata, mai evidente de catu e sórele la mediadi, o au demoustratu. Asia e, incontr'a dreptatei principiulu nostru numai din nesciintia au sufletu reu se pote fia cine scola.

Fia cine pote vede, ca eu cu principiulu propusu nu alta voiescu, ca, apriatu verbindu, de fundamintu-

tulu culturei si binclui commune religiunea o a pune, religiunea si nu álta, ca numai acésta ni desléga intrebare cea mai mare si mai momentósa: pentru ce bine traímu; si asia numai acésta ni póte si indrepta preste tota viétia nostra. Principiulu disu prin acésta ni se adevveresce.

Potu-mi oppune, ca religiunea nu póte fi principiulu pre care sa fia asediata cultur'a, ca pentru esemplu, in ce legatura e religiunea cu Matesea. Da nu ni e de a judeca lucrulu numai de una lature! Dreptu e, ca religiunea aceea obligatiune ni o propune, sa fimu santi si beati, adeca departandu relele morali, sa le facem ale tote cu cari noe si altora suntemu detori, si sa fimu cumu e mai assemini lui Dumnedieu; da ore cumu vomu ajunge la eceste, de nu vomu cunosce nici obligatiunile nostre, nici demuitatea acelora, catra cari suntemu legati? Sa le putemu sci aceste, si plini obligatiunile nostre, de cultura ni e lipsa, care sa ni cuprinda tote facultatile, si sa se estinda pre toti ramiu scirei si conoseirei, — si cu catu ni va fi cultur'a mai perfecta, nu e nici una indoéla, ca cu atatu mai mare perfectiune ni vomu plini obligatiunea, cení do propune religiunea. Me rogu, óre nu cuprinde cultur'a pre religiune fundata in sine tote sciintiele si arile, asia dera si Matesea, ca dulce obligatiune? Viu esemplu ni e Newton, Astronomulu celu mare, care prin calcularile sale matematice cunoscedu mai virtosu omniputint'a si sapientia lui Dumnedieu, de cate ori au pronunsiatu nomele lui Dumnedieu, se au sculatu, si si-au descoperitu capulu. Eta in ce legatura e Matesea cu religiunea si religiunea cu Matesea.

De aici se vede si aceea, ca religiunea nu numai ne indrépta in desvoltarea facultatiloru nostre, ci acésta ca obligatiune ni o propune, prin ce mai virtosu se potu ossupri retedirile, de cari au fostu ale lui Rosseau, ca statulu omului naturale e statutulu barbariei; éra ce greutati ni aru sta in calea culturei, aceste numai prin sciintia obligatiunei acestei se potu devinge mai securu. Sa ni fia déra religiunea fundamintu, principiu in cultivarea nostra, si asia nu numai ca vomu evita relele, ce se intimpla pentru abuserile prin cultura ratecita facute, ci vomu ajunge la unu bine commune totu de una fericitoriu. Da se vedemu pre scurtu midulocirile in specia pre cultivarea si bunulu commune natiunei nostre romane sierbinte!

(Va urma.)

DIN MACSIMELE

de statu ale Romanilor u.

Este o datina vechia si primita de multu la poporul romanu, ca inca si pe Regi se sii face unelte ale scaviei.*) (Idem).

Se ne latimu limba si totuodata sciintia oratoria romana; prin acesta imblandimu, apropiamu, supunemu, desfiintiamu inca si pe cele mai barbare popora.**)

Se dedamu pe popora cu modele nostre intru imbracaminte, cu palaturi, bai, ospetie stralucite. Ele se voru amagi a crede, ca acestea ar fi cultura si umanitate, candu aceleasi inca sunt totu numai una ramu alu sclaviei.***) (In Agricola.)

Candu amu ocupatu vreo tiara, barbatii se se apropie de fetele si femeile locuitoriloru, pentruca se le pangarésca sub titula de amore. ori ospitalitate. Castigandu pe femei in partea noastra, castigamu tiara.

De ura unoru popora se nu ne pase, numai se scimu bine ca ne ducu frica. Noi inca le urimu pentruca natura omenésca cere ca se uresci pe carele l'ai vațematu.

Candu tote maiestritile nu mai ajungu ca se tii pe poporu in servitate, cercate ca se lu stergi cu arme de pe satia pamentului.

Romaniloru le placea multu, cumca Germanii era delati la betia si ca in adunarile loru publice abia se poteau consulta deca mai anteu nu se imbata de bere. (Tacitus Germania.) Firesce, romaniloru unui poporu subjigatoru le placea Forte, deca o alta natiune brava se degrada pe sine, se strica si se destrama prin betii.

Romanii protegeau mai tote relegile straine, pentruca prin acésta lingusindu ei prejudetiele si orbia altora, cu atatu mai lesne se'i apropie catra sinesi. Romanii prigonira numai relegea lui Christou, din cauza ca acésta pana candu a ramasu curata, invatia si cerea libertatea pentru tota omenimea. Mai tardiu Romanii sciura a deturna inca

*) Adica avendu aliantia cu regii, tii in freu si pe poporale loru.

***) Atunci candu mai tote poporale nu aveau nici o literatura. Acumu nu s'ar mai potea.

****) Arta acésta o invatiara Romanii dela Resariteni, si anume dela Persiani.

si invatiatura crestina in folosulu loru; ei o naltiaru pe tronu, pentruca tocma prin aceeasi se pota domni mai cu inlesuire.

Romanii mai cunosceau si alte metoduri multe, prin care se omore simtiulu de libertate si de patriotismu; era candu vedea si vedea, ca cu maiestria nu merge, atunci nu perdea timpul, c intrebuintia fortia.

Din calendariulu Dlui G. Baritiu.

X P P A.

(An 4 Септември 1854.)

Съ стрѣгъмъ къ тогѣи: зра!
Зра! Ръшии не азъ лъсатъ!
Е воюасъ кіаръ патъра
Къчи де дѣлшии амъ скънага!
Мълате патімі, мълате реле,
Мълате кінзрі ші невоі,
Мълате сфѣринде греле
Сфѣриг' амъ, vai de noi!
Дар де-акъта, мъі Ромъне!
Аі ремасъ дѣтре чеі виі.

Мъі Ромъне,

Азі сазъ мъне

Тъ фѣриче аі съ фіі.

Съвъ къвѣнтъ къ не воръ віне
Ші къ свѣт анъръторі
Лѣцеі нѣстре чеі кремтине,
Не еразъ анъръторі:
Фѣричѣре, лібертате,
Съ гъсгъмъ нъ не лъсатъ
Ш' ори че лѣце де дрептате
Нептръ ноі дѣнедекас.
Дар де-акъта, мъі Ромъне!
Те дѣмтрѣнді дѣтре чеі виі.

Азі сазъ мъне,

Мъі Ромъне!

Тъ фѣриче аі съ фіі.

Де дѣмъзатъ къ нѣвътъ маре
Не нѣндеасъ а не 'нріді,
Ші скълъвіеі чеі амаре
Пре Ромъни а-і осінді:

Вреа съ-ши фак' о тристъ тѣрмъ
 Din Monteni mi Moldoveni
 Ши съ-і пѣ тоді не о зрмъ
 Ка не Басарабиени.
 Dar de-акъта, мѣи Ромѣне!
 Аі скѣпатъ дѣтре чеі вѣи.
 Мѣи Ромѣне,
 Azi саз мѣне
 Тѣ поці мѣдрѣ іар съ фѣи.

Варга чеа дѣмнезеаскъ
 Престе дѣпшиі а венѣтѣ
 Пенгрѣ ка съ-і змѣлеаскъ,
 Кѣчи преа мѣлѣ с'аз фостѣ мѣдрѣтѣ,
 Неатѣрѣле дѣтѣртате
 С'аз скѣлатѣ де ла анѣса
 Ши ошѣрѣ неѣтѣрате
 Ав венѣтѣ де і-аз рѣнѣсѣ.
 Салт' акъта, мѣи Ромѣне!
 Кѣчи тѣрѣшѣ дѣтре чеі вѣи,
 Azi саз мѣне,
 Мѣи Ромѣне!
 Маі фѣрѣче поці съ фѣи.

Акѣт стеоа Ромѣнеаскъ
 Дѣтре стеле с'о вѣтѣтѣ!
 Батѣ 'нчене съ лѣчеаскъ . . .
 Хаі, ла еа съ не 'нѣнѣтѣ;
 Стеоа пѣсгрѣ еменѣтѣ
 Калеа 'н лѣне-а не-арѣта,
 Ши вѣдѣ фѣрѣчѣтѣ
 Дн вѣиторѣі а не да.
 Дар, де акъта, мѣи Ромѣне!
 Аі скѣпатѣ дѣтре чеі вѣи.
 Мѣи Ромѣне!
 Azi саз мѣне
 Дѣтре вѣрѣі тѣ поці съ фѣи,

Аі де-акъта, мѣи Монтепе,
 Тѣ че-аі тѣсѣ греле невоі!
 Ши тѣ, фѣратѣ Молдовене!
 Вѣ даді мѣна амѣндоі.
 Воі, тот вѣдѣ Ромѣнеаскъ,
 Сѣптеді тоді, ші зѣн понорѣ;
 Фачеді тоді съ се знеаскъ
 Натрѣіле-амѣндорорѣ.
 Нѣмаі астѣелѣі, мѣи Ромѣне!

Поці съ сгаі дѣтре чеі вѣи.
 Azi саз мѣне,
 Мѣи Ромѣне!
 Тѣ поці тѣре іар съ фѣи.
 Іар тѣ, фѣлѣре весте'зѣтѣ
 Де алѣ Норѣлѣі вѣнтѣ грѣс,
 Басарабіе рѣпѣтѣ!
 Аіві сѣранѣтѣ 'н Дѣмнезеаскъ.
 Кѣ дѣлѣі лѣкрѣмі те антѣанѣтѣ
 Але тѣле драді сѣрорѣ,
 Съ-ці деа партеа та чеа дреанѣтѣ
 Де пѣлѣчерѣ дн сѣрѣтѣторѣ
 Кѣчи аколо, тѣ, Ромѣне,
 Аі фостѣ шорѣтѣ дѣтре чеі вѣи;
 Дѣсѣ мѣне,
 Мѣи Ромѣне!

Поці-кѣ вѣдѣ іар съ фѣи.
 Тоатѣ лѣтеа азі гѣндеште,
 Ромѣнанѣ! ла созртеа та
 Ана дар тѣмѣлѣз сосѣште
 Ши тѣ 'н лѣне-а те-арѣта.
 Черѣ дрентѣрѣле тѣле
 Довѣдѣште кѣ тѣрѣшѣтѣ
 Ши кѣ тѣрѣі не сѣпте кале
 Ши кѣ вѣрѣ съ пропѣшѣнтѣі.
 Azi арагѣ-те, Ромѣне;
 Кѣ ештѣ вѣіѣ дѣтре чеі вѣи.
 Мѣи Ромѣне,
 Azi саз мѣне

Тѣ поці лѣверѣ іар се фѣи,
 Сѣвѣнѣреа стрѣмонѣаскъ,
 О фѣраді, тѣнерѣ ші вѣтѣренѣ!
 Астѣзі съ не 'нскѣлеѣзеаскъ
 Шѣ арѣтаді-вѣ Ромѣні.
 Тоді кѣ інѣтѣ кѣратѣ
 Ве даді мѣна ші лѣкѣраді
 Ши о фанѣтѣ неѣгѣтѣтѣ
 Вѣиторѣіѣі лѣсаді.
 Акѣ-і тѣмѣлѣз, мѣи Ромѣне!
 Съ фѣи вѣіѣ дѣтре чеі вѣи.
 Azi саз мѣне,
 Мѣи Ромѣне!
 Бравѣ дн лѣте поці съ фѣи

F. Cion.